

nekoliko fragmenata o birokratizmu

(návazak sa 1. strane)

mokratije u nekim sredinama prevlada, njegove su posledice razornije nego u društvinama svesno, konceptcionalno organizovanim na birokratski način — tamo se razvita, makakav on bio, i našanja na birokratiju kao motornu snagu, a kod nas njen domaćinača po pravilu ima za rezultat opštu stagnaciju sistema i vidljivu pasivnost i rezignaciju radnih ljudi, koji bi inače svugde trebalo da nose njegov razvijati.

A i zbog drugih svojih svojstava birokratizam, tamo gde se zacario, predstavlja danas totalnu dehumanizaciju. Jer, najzračniji svojstvo mentaliteta birokratije, koji je nadgradnja nad društveno-ekonomskim izvorima, suštiniom i obeležjima birokratizma kao pojave i tendencije, jeste formalizam, usled koga birokrata i ne vidi čoveka, nego samo bezčinu masu prema kojoj se odnos kao prema sredstvima svojih „opštih“ planova, kao prema objektu svoga delovanja, odnosno, kao prema nečemu bez čega se ne može ostvariti sopstveni prestiž i sopstvena karijera. Na takvom odnosu prema svim ljudima nici protekcionaštvo kao ljudski odnos „po izuzetku“ čini jedino za „izuzetne“. Od onoga što bi moralio da mu bude zadatak, dužnost, birokrata pravi kapital za ustupke koji će na isti način biti njemu učinjeni.

Ovakav odnos birokratije prema pojedincu nužno i ne retko deformira i odnos pojedinca prema društvu. Doživljavajući stav birokratije prema sebi kao stav društva, pojedinci počinju da vrata društvo istom merom — on gubi osjećaj za opšti zajednički interes i ne prežive pred društvom u nastojanju da udovoli svome egoizmu.

Ocit je da birokratizam, uopšte, ignorise ljestvu. Njemu je individualno sekundarno, on se

plaši lične inicijative, oslanja se na standardno i prosečno. To zbog toga što i sam često voli da nastupa bezčinu, jer tada je i odgovornost za učinjeno bezčinu. Ustvari, ispadne mu nekako da su zasluge za uspehe subjektivne, individualne, a greške i propusti — pa ne retko i drastičnij razmera i posledica — solidarni i „objektivni“.

Birokratizam, tamo gde prevlada, poseban je svojevrstan vid ljudske alijenacije u socijalističkim društvenim uslovima. Ovo treba shvatiti višeštruko: prvo, on otuduje proizvođača od uslove za proizvodnju, jer faktički konzervira najamne odnose, uzpirajući široku i značajnu upravljačku pravu radnih ljudi; drugo, on je samim tim korak nazad u odnosu na opšti proces emancipacije ljudi od politike jer sve društvene odnose čini posredovanjem, nastojeći da ljudi budu učinili podanicima; treće, on je poseban oblik iskrivljavanja društvene svesti, jer svaki se obe počinje da tumači sve više onako kako mu odgovara, kako bi on želeo da ga vidi, a ne kako on u praksi stvarno izgleda; i naizjad, birokrate su i same dvostruko otuđene — time što guše, otudaju slobodu drugim, što druge čine podanicima, i time što se prema „onima gore“ oni lječno osećaju mnogo intenzivnije podanicima.

Birokratizam je, već i zbog svega dosad rečenog, i negacija ostarve, istorijski moguće slobode čoveka. On ne samo da uzurpira određena prava radnih ljudi, nego negira sve vidove čovekovog ispoljavanja. Birokratija se boji svake kritičke misli izvan svoje sfere, pa otud guši javno mnenje: oficijelno javno mnenje u birokratskim sredinama, ustanak je mnenje!

Birokratizam je, a i zbog svega dosad rečenog, i negacija ostarve, istorijski moguće slobode čoveka. On ne samo da uzurpira određena prava radnih ljudi, nego negira sve vidove čovekovog ispoljavanja. Birokratija se boji svake kritičke misli izvan svoje sfere, pa otud guši javno mnenje: oficijelno javno mnenje u birokratskim sredinama, ustanak je mnenje!

Ustvari, bilo bi više nego jajlova iluzije, tvrditi danas da birokratizma kod nas ne mora biti. On je još vrlo dugo predstavljajući nizproduktni našeg socialističkog narastanja, čak ispoljavajući (na kratko) sebe snažnije upravo u periodima ozbiljnijih, u sushini naprednih transformacija unutar društvenog sistema. Ali,

onako ne smeta; to su suštinska svojstva njihovog mentaliteta, ona proizilaze iz njihovog formalizma. Birokratizam je i u drugom smislu crni oblik nad slobodom radnog čoveka: on ga sili da kaže nužnost primu ono što očeviđno nije nužnost, on mu goli prakticizam i utilitaristički dogmatizam nameće kao nauku, a praznu moralističku frazu, koju čak i kao frazu negira sopsivnom praksom, kao osnovu moralnosti i solidarnosti i posledica —

solidarni i „objektivni“.

Birokratizma, deformacije, koje u našim uslovima u pojedinim sredinama i na pojedinim područjima života društva povremeno uzmaju i ozbiljnijeg maha, najčešće su kočnica za razvijat socijalizma. One uništavaju dva osnovna i neraskidivo vezana njegova obeležja: demokratizam i humanizam. One guše proces čovekovog oslobođenja na svim područjima podanicima; treće, on je nužno susbjati takve tendencije, i to Program SKJ snažno ističe. Ali, u praksi bi to moralio da se čini više sistematski, čak i odlučnije i sa manje obzira prema nosilcima takvih tendencija, konkretnijeći odgovornost ljudi i čimeći je javnom: značajno humanističko obeležje socijalističke demokratije je njena javnost, otvorenost. A ne retko se osude za birokratske postupke ljudi još uvek skriva, vrše zakulisno i, ustvari, na birokratski način, jer je anonimnost i tajanstvenost odlučujuća i razračunavanja upravo imantanom svojstvom birokratiskog mentaliteta.

Ustvari, bilo bi više nego jajlova iluzije, tvrditi danas da birokratizma kod nas ne mora biti. On je još vrlo dugo predstavljajući nizproduktni našeg socialističkog narastanja, čak ispoljavajući (na kratko) sebe snažnije upravo u periodima ozbiljnijih, u sushini naprednih transformacija unutar društvenog sistema. Ali,

sigurno je da se ne sme dozvoliti da u nekim sredinama toliko prevlada da faktički on čini suštinsku društvenih odnosa. Jer, u očima ne malog broja ljudi iz tih sredina to liči pomalo i na faktičko deformisanje čitavog društvenog sistema i revolucionarnog pokreta, pošto se danas vrio dobro zna da je SKJ svugde toliko jak (što i najnovije iskušće pokazuje) da može da organizuje radne ljudе da se odlučno suprotstavite tome. A ukoliko to usled deformisanosti ili inertnosti pojedinih svojih organizacija ne čini dovoljno efikasnu i odlučnu, razumljivo je da propusti i ekscesi njegovih odličenja, a nekažnjeni i neraskrinkani pripadnici pogadaju u znatnoj meri i ugled samoga Saveza komunistika.

Ovde, naravno, nisu precizno definisana, niti preispitivana sva negativna humanistička i moralna dejstva birokratizma. Nije ni dovoljno precizno ukazano na sve one mere kojima su se društvo i SKJ u praksi suprotstavljali svemu tome. To se, sasvim razumljivo, od ovih par fragmenata nije ni moglo očekivati. Ali, i iz ovih nekoliko fragmentarnih razmatranja postaje jasno da su uporna borba za dosledno ostvarivanje Programa SKJ i — sada sudbinski značajna — borba za realizaciju duha i temeljnih principa novog Ustava, krupan svedoknevični zadatak svih revolucionarnih društvenih snaga kod nas, jer birokratizam je, očito, veoma vitalna destruktivna tendencija, koju ne mogu praktično suzbiti ni najhumaniji i najdemokratski proklomovani prinicipi, niti povremene antibirokratске kampanje pokretane „odozgo“. On se može u praksi sve više i više prevladavati jedino odlučnom, upornom, svakorenutnom i posve konkretnom praktičnom borbom na svim nivoima, jedino javnim raskrinkavanjem njegovih nosilaca, susbjivanjem njegovih objektivnih izvora i isto vremenom oštrom suprotstavljanjem njegovim negativnim antipodima — liberalizmu i anarhizmu.

Zika BERISAVLJEVIC

¹ Deo očimljeg rada čiji je naslov „Socijalistički humanizam u Programu SKJ i praksi Jugoslavije“.

² U ovim fragmentima sam birokratizam razmatrao pre svega sa humanističkog aspekta.

³ U referatu druga E. Kardelja na VII Kongresu SKJ pada u oči i ovaj stav:

„Nasuprot tome, ako bismo poričali takve pojave i akce ne bismo otkrivajući njihove posledice, bili bismo nesposobni da se ekspasimo protiv njih... Upravo, zato, mi smatramo da borba protiv birokratizma je jedno od osnovnih principi naše demokratske sredstva u Izgradnji socijalizma“, („VII Kongres SKJ“, str. 161.)

„Sem toga, prvi dana samopopravljivanje koje bi dozvolilo samopouzdanju i privilegiju na štetu drugog centralističkih oblika povezivanja društva (Z. B.) moralo bi postati jedno od naših ciljeva i sredstava demokratskog samopopravljavanja. Kve vrste samopopravljavanja su samo jedna parapraktična oblika birokratizma, menim, je potrebno da ušpšno protiv birokratizm centralizma, ako se ne budemo boriti protiv parapraktičkog birokratizma.“ (E. Kardelj, Izložbe u SNS 28. maja 1962. godine)

Danas je u našim sredinama, u našem socijalističkom humanizmu, najzajedniji zadatak susbijanje ovog „decentralizovanog“ birokratizma, osobito preduzetnog i komunalnog. On nije toliko snažan po dubini, ali je zato prilično rasprostranjen — parcijalne grupice malih birokrata veoma primitivni i grubim sredinama, samovoljni i gardački bavato se razmećuju na štetu materijalnih sredstava, zajednice, a u proklamovanim pravima i stvarne ne sudbine radnih ljudi.

⁴ Pri tome, birokrati ne prezazu čak i od toga da svoju volju prikazuju kao „volju“ organa socijalističke demokratije. Zato je ovaj „decentralizovani birokratizam“ veoma perfidan i izuzetno „elastičan“. Naime, njegovi nosilaci, učinkujući osoba u kojima svoje volje i svojih posebnih interesa predstavljaju dvostruku, perfidno i lažnu prilikom nametanja svoje volje radnim ljudima i njihovim demokratskim sredinama, samovoljni i gardački bavato se razmećuju na štetu materijalnih sredstava, zajednice, a u proklamovanim pravima i stvarne ne sudbine radnih ljudi.

alfred anders

NATPIS ZA JEDNU KUĆU UDIN-STRITU

16-74540551

Volim London. Podite jednom duž Finčil Rouda, a evo počev od Edžver Rouda ili sa Meida Veil Rouda i onda sve dalje, bez zaštanke vaseći dan, sve do izvan Hempseda, tako čete otkriti boje Londona, ne sandalocervenim drevanskim sandučićima-zdanjima i na burmanskočučitim čajnim sandučićima-zdanjima, čije su maleme kvadratne fasade utonule u mukute divotne opiplačine od vazduha, kroz koje prosvetljuje tipografija dučanskih natpisa u otomenom garmond-verzalu, crni ili zlatno, oglasi čajdžinica, crnici ili zlatni, koji nezno plivaju u nekoj supstanci vodnjikavije sive boje prozračno kišnog i sunčanog sivog, sivilom ovog gradskog okeana, sivilom Engleske. Abajirveni autobusi koji su visoki gotovo kao i kuće Finčil Rouda i dostojanstveni crni automobili, prolaze poređ vas, a s vremena na vreme možda čete opaziti Serlok Holmsa naslonjenog na stub od svetlijike kako nepomično zuri u prozor broja 17 ili bl. 786 i pušći kratku lulu posmatra smrt koja blago dela iz stakla, tamna starica riba čiji udari peraja odmeriš vek jednog akvarijuma.

London je znamenit grad, iako se vratate Finčili Roudom načete da se vratajte Suhou njegov najznamenitiji deo. Još uvek počiva na ulicama Sooha izbledeni prisnacki zložina i bede kao zrak prolazne eluje, koji mi se u pet časova popdone, dok se u Meifenu ili Blumzberiju slavi obred čaja, učinio opasnjim no u dubokoj noći. Grupe Španaca i Sicilijanaca, crnaca sa Guadalupe, stope na krušnem izlazima pored natpisnih kuća i mladih

filmskih firmi i zloglasnih klubova i to je čas kad torza zadesi smrt, zlobna tišina u magnovenju istine. Ser Džon Volfenden i parlament su ukinuli prostituciju, ali na jednom „korneru“ ljudi stope pred izlogom u kom se nalaze fotografije, telefonski brojevi i adrese pedesetak devojaka. Pre nekoliko godina „eksprese“ su bili još novost i atrakcija u Din Stritu, sada su pak prašnjava, puni senki, utopljeni u drevnu knjišku monotoniju Londona.

Din Strit. Pošto sam nekoliko sati preturao po antikvarnoj knjižari u Cering Kros Roudu i našao se pošteno, opažam policijskog agenta koji ulazi u jednu kuću Din Stritu — ne znam, ustalom, tačno u koju — dakle biram neku — čekam dok je sedište, ali sve to ne smeta ni najmanje ovom čoveku i njegovoj ženi. Naišrađuju vas primajući i nude lutu, duvan i sve što se tu u tretnutku nadaje. Tada se razvija zanimljivo i ozbiljno čakšanski kojekoji, izgleda zaboravlja domaću bedu tako da si i milje čini savsim podnosišnjim. Najzad se čovek potpuno privukne na društvo i nalazi da je ono uzbudljivo i originalno!

Da li se Din Strit izmenio otada? Da li engleski potnik daje još uvek tako objektivne izveštaje, kao pre godina, jezikom dostojanstvenim jednog Dikensovog romana?

Setam niz Din Stritu i tražim kuću u kojoj je živeo Karl Marks, u vreme presudnih godina nauke, od stvaranja „18 brimer“ do zavisnosti „Kapitala“. Nisam našao nikakvu plочu. Svejedno. Ovde je besumnje živeo kao emigrant, te je u bedi pomrlo troje njegove dece, „Quique de dure complexion“, pisao je u argu izgnanista, Engels u Manchester posle smrti svoje ferčice; „Uprkos mom čvrstom savastu, ovoga puta me je to govno valjano pogodilo“. Ovde

je porodica preživela epidemiju kolere, te je napisao nekoliko najzajednijih stranica „18 brimer“, dok su njegova deca gravala oko njega; kao muž i otac uprkos njegovom neobuzdanom i nemirnom karakteru, najljubazniji i najmekši suprug, kogakao je onaj policijski agent procenio. U Kralju su ga zatvorili, iz Pariza progonili a u Brisulu zaplenili i poslednje pokuštvo. Ali u Din Stritu, u Schou, dopustili su mu da živi. Stara proverena monotonija Londona sačuvala je deo nemackog duha i sredstava za preživljavanje.

Zašto sam se kod Folisa nad knjigom Edmunda Wilsona, „God finske stanice“? Zašto ovi remek-dele istorije revolucionarne misli o Babefu de Lenjina, koje je napisala glavna figura „new criticism“-a, nije prevedena na nemacki? Knjiga je pravi majdan.

Da li ste znali na primer, da je Karl Marks pronašao za svoju decu jednu ljestvu iz balke Hanse Reklja, o komu im je pričao mnoge povesti. Hans Rekli je bio sotspitnik prodavnice dečjih igračaka u kojoj je bio muškaraca i žena, patuljaka i džinova, kraljeva i kraljica, ptica i četvoročnica kao u Nojevom kovčetu, i svi delujući od drveta. Iako je Rekli bio madioničar, imao je dugove kod kobasica i davala, dugove koje nikada nije mogao da platiti, te je tako bio primoran da sve lepe igračke, komad po komad, pruda davolu. Ali posle mnogih pustolovina sve su mu se opte vratile.

Da li će, kada i koji nemački istoričar tako nezavistno, tako krički, tako molosno pisati o Marksu, kao taj Amerikanec Vil-

son? Ili na onaj način na koji je Ernest Džons pisao o Froidu? Ah, još uvek u Nemackoj nije izložen potsmehu onaj koji se označava kao „anti-marksista“ ili onaj koji prezire Froidovu psihanalizu. Još uvek sledbenici nemackog duha pišu po deset knjiga godišnje, a u Nemačkoj u Hajdegeru, ali najviše dve o bojici nemackih Jevreja koji su inače više ne iko iz Nemačke uticali na dub sveta. Bio je London koji ih je primio, London od pre sto godina, još i danas učišće onih duhovima, koji moraju da emigriraju iz Nemačke. Da li je bio to bio Serlok Holms koji je posmatrao Karla Marks i njegovu ženu, kćer pruskog oficira i decu, kako su u nedelju uveče vratajući se izletu na hempskde poljane? Da li je to Watson stajao naslonjen na stub i slušao pažljivo — kako su pevali „O Strazburg, o Strazburg, ti divni grade“ i recitovali „Fausta“, pre što su se vratači u tamm Din Strit. To se mora privljeti kada se čitaju engleski policijski izveštaji. Tada Finčili Roud, koji vodi ka Hempsu, studi još nije bio tako dug, ali već tada, zacelo, bilo je onda kada kuća od opeke boje rumene sandalovine i burmanskočučnih kuća od ciglje, utonuli u divotnu opiplačinu, ne od vazduha u komu tipografija sija kao na papiru, u vazduhu štamparških presa i trpljivošći iz sivog prozračno kišnog ili sunčanog sivog, iz čovečkih silog, iz civila Engleske. Volim London.

S nemačkog preveo
Slobodan MILETIC